

ВІДЛУННЯ СУСПІЛЬНИХ КОНФЛІКТІВ У ДИТЯЧИХ СЕРЦЯХ

Ніна АНДРУСИЧ,
головний редактор

Країна переживає тяжкий період соціальних потрясінь. Віримо, що найстрашніше — позаду, а попереду — демократичні перетворення. Та всі усвідомлюють: вони потребують часу — лад і взаєморозуміння в суспільстві не запанують миттєво. Ні вибори, ні зміни в законодавстві не обійдуться без дебатів, демонстрацій, протистоянь (головне, аби мирних), які в нашому заполітизованому суспільстві не залишають байдужими школярів. Тому нам, дорослим, слід замислитися над тим, який резонанс у серцях дітей залишають громадські конфлікти і як вберегти психіку учнів від небезпечних потрясінь.

Тривога за дітей — тема широкого обговорення

Тривале суспільне протистояння й трагічні події в Києві та інших регіонах не залишають байдужим нікого, незалежно від політичних симпатій. Градус емоцій був надто високим. Люди не відривалися від телевізорів та Інтернету, на екранах — вогонь і дим у центрі столиці, поранені й убиті на бруківці, постраждали у польових госпіталях та в лікарнях, нескінченні потоки громадян, що несуть мітингувальникам харчі, одяг, медикаменти... і, нарешті, відкриття силовиків.

Але коли припиняться драматичні події в Україні, вандалізм і розгул криміналу, чи зуміє суспільство після пережитих потрясінь мирно розв'язувати суперечності, чи не спіткають людей нові великі розчарування? Зараз сказати важко.

Дорослі перебувають у шоковому стані і не приховують його від дітей. Багатьом здається, що вони малі й не надто переймаються суспільними подіями. Підтримує цю ілюзію характерна для молодших школярів зовнішня безтурботність. Інші безоглядно виплескують на дітей свої емоції (біль, агресію, зневагу, паніку), вважаючи їх досить зрілими, щоб розділяти все з близькими. Дехто навіть, попри всі

застереження, залучає неповнолітніх до участі в акціях протесту.

Є і такі, хто відганяє дітей від телевізора, відмовляється дати пояснення, боячись і не знаючи, як говорити про події в державі. Що ж насправді відбувається в душах дітей у складний для громади період? І як захистити їх від психічного травмування?

Про це йшлося на зустрічі за круглим столом з теми **“Відлуння суспільних конфліктів у психіці та поведінці дітей”**, що відбулася у МОН України

У залі колеги МОНУ зібралися не лише педагоги, а й психологи, соціологи, лікарі, представники громадських організацій, журналісти, репортери

Школа має бути територією совісті, де кожен може запитати і отримати об'єктивну відповідь, де однаково ставляться до людей, що мають різні погляди.

Б. Жебровський

11 лютого 2014 р. під головуванням заступника Міністра Б. М. Жебровського. Тут зібралися не лише освітяни: практичні психологи й педагоги, науковці НАПН України, Київського університету імені Бориса Грінченка та ІТЗО МОН України, а й працівники інших галузей — психіатри, лікарі, соціологи, психологи з різних установ та громадських організацій: Національної медичної академії післядипломної освіти ім. П. Л. Шупика, Українського НДІ соціальної і судової психіатрії та наркології, Національної академії внутрішніх справ України, Центру лікувальної педагогіки м. Києва, Психологічного центру “Травматерапія”, Київського міського центру здоров'я, Міжнародного жіночого правозахисного центру “Ла Страда-Україна”, Міжнародного гуманітарного центру “Розрада”, Українського фонду “Благополуччя дітей”, Всеукраїнської громадської організації “Жіночий консорціум”, представники ЗМІ.

Діти на гарячій лінії

Присутні були однастайні в тому, що діти не ізольовані від суспільства: так чи інакше вони отримують інформацію. І обов'язок дорослих — дозувати, просіювати та коментувати її так, щоб не зашкодити дитині, а навпаки, використовувати на користь її розвитку.

На жаль, нинішній суспільний конфлікт застав усіх зненацька. Педагоги не знають, як мають поводитися, переважно почуваються розгубленими, пригніченими, особливо, якщо в колективі колеги і батьків

Діти не можуть усвідомити всього, що відбувається, та серцем відчують загрозу

вихованців багато полярних поглядів. Як свідчить редакційне опитування, відверто висловлюються лише там, де розбіжностей у політичних симпатіях немає, більшість учителів воліють відмовчуватись, а в деяких школах оголосили табу на цю тему.

Школярі ж у питанні, що нині чи не найбільше їх хвилює, залишені сам на сам. Вони обмінюються інформацією, посиланнями на Інтернет-джерела, жваво обговорюють побачене і почуте, відтворюють події в іграх, приймаючи на себе ролі “беркутів” і “майдаківців”, сперечаються, “хто правий — хто винний”, групуються за політичними уподобаннями своїх рідних і, що найгірше, навіть цькують іншодумців, переймаються духом агресії та вседозволеності. Так пробуджуються недобрі почуття, руйнуються моральні орієнтири, формується дивіантна, деструктивна поведінка.

Хоча головне джерело тривожної для дітей інформації — сім'я, та саме педагогові належить виконувати важливу місію носія життєвого оптимізму, миротворця-просвітника, захисника дитинства і гаранта його благополуччя.

Одних означена ситуація пригнічує, викликає тривогу, невпевненість, страх за майбутнє (хоча зовні вони можуть здаватися байдужими), інших — збуджує і спонукає “спалити” адреналін у грі чи в житті, проявляючи непослух, грубість, брутальність і відверту агресивність.

Телефонуючи на дитячу гарячу лінію, упродовж трьох місяців молодші школярі запитували: що таке майдан і де це; чого люди там стоять; чи правда, що беркутівці б'ють там людей; чи дозволили їм вбивати і в нашому місті (селі) і багато іншого. Ці дзвінки засвідчують гостру потребу дітей у правдивій інформації й об'єктивному її тлумаченні.

Інші висловлювання, такі, як “я беркут — я тебе вб'ю”, “стрічайте, ідемо на Київ бити там усіх” нагадують про небезпеку вірусу агресії та жорстокості. Останнім часом за телефонами довіри все більше звертаються діти, які ідентифікують себе з рухом самооборони і запитують, де можна записатися.

За даними психологів, за два останні місяці у молодших школярів різко зріс рівень ідентифікації себе з Україною, підвищилася громадянська активність. Учасники зустрічі наводили цифри і приклади. Так, наприкінці січня всі учні 4-го класу намаювали на щоках прапор України, але вчителька не лише не скористалася цим благородним поривом дитячих сердець для

виховання патріотизму, а звеліла негайно змити, щоб ніхто не побачив. І, звісно ж, нічого не пояснила.

Реагувати мудро й помірковано

Психологи і психіатри, присутні на зустрічі, застерігали від замовчування інформації, що схвилювала дітей, відмови відповідати на їхні запитання, оскільки незрозуміле, непояснене тривожить їх значно більше, набуває нечітких страхітливих контурів. Завдання ж дорослих — пом'якшити можливі негативні впливи, заспокоїти школярів. Якщо не обговорити, не програти ситуацію, не дати емоціям вилитись у діях, вони “заганяються вглиб”, і стан гострої реакції переростає в хронічний травматичний стрес. Учень може й не говорити про те, що вразило, — це не означає, що йому байдуже. Стрес у дітей часто перебігає зовні непомітно, призводячи до руйнівних наслідків, навіть до самоушкоджень і суїциду. Криміналісти і психіатри наводили сумні приклади.

Жодне яскраве враження не минає безслідно, навіть якщо повністю забувається (витісняється). Сильні переживання, особливо тривалі, залишають глибокий слід у дитячих душах. Діти гостро реагують на неспокій дорослих та інші ознаки руйнації усталеного світу, адже їм для повноцінного розвитку необхідний емоційний комфорт і стабільність у родині та суспільстві.

І хоча головне джерело тривожної для дітей інформації — сім'я, та саме педагогові належить виконувати важливу місію носія життєвого оптимізму, миротворця-просвітника, захисника дитинства і гаранта його благополуччя.

Щоб уберегти юних громадян від шкідливих потрясінь маємо, насамперед, контролювати власні емоції і поведінку, дбаючи про позитивну психологічну атмосферу і вдома, і в школі. А також дозувати інформацію, особливо візуальну, що чинить найсильніший вплив на нестійку дитячу психіку. Дозувати — не означає позбавляти.

Резонансні суспільні події неможливо приховати від школярів. Учасники зустрічі закликали педагогів змінити позицію і вчитися чесно обговорювати усе, що відбувається, з учнями в колективі та індивідуально.

Тому що дітям слід обов'язково говорити правду, але доступно і обережно, не травмуючи психіку і не руйнуючи їхню картину світу. Уважно, з розумінням, вислуховувати кожного, без осуду і протиставлень, не вдаючись до політичних дебатів. Зрозуміло, для цього педагогам треба самим позбутися суб'єктивізму,

Сьогодні головне завдання патріотичної роботи — виховання почуття національної єдності.

упередженості, а декому й зазомбованості, аналізувати різні, зокрема й протилежні, точки зору, порівнювати їх, учитися сприймати й чужу думку.

“Школа має бути територією совісті, — наголосив Б. Жебровський, — де кожен може запитати і отримати об'єктивну відповідь, де однаково ставляться до людей, що мають різні погляди”. У такій школі не знайдеться місця суб'єктивізму та упередженості, у ній панують мудрість, любов і толерантність, у ній поважають кожну особистість і навчають дітей розуміння й терпимості.

До речі, саме толерантність, визнання за кожною людиною права на свою індивідуальність та власну думку, і є тією головною європейською цінністю, якої були позбавлені радянські люди, і на якій ґрунтуються ледь не всі здобутки розвинених країн.

Плекати громадянина

Час уже всім — і батькам, і педагогам — **переглянути систему цінностей**, яку формуємо в дітей, і віддати значну перевагу духовним і моральним над матеріальними, альтруїстичним — над егоїстичними. Утверджувати змалку цінність людської душі і людського життя, цінність гуманізму, честі, безкорисливого служіння добру й правді.

Ці християнські чесноти, що стали загальнолюдськими, близькі багатьом дітям, яких у родині прилучають до духовних традицій, вчать бути життєрадісними, плекати в собі лише добрі почуття, а якщо виникають негативні, гасити їх молитвою і в усіх скрутних ситуаціях звертатися до вищої мудрості.

Учителям молодших класів необхідно вдосконалити **патріотично-громадянське виховання** дів-

чаток і хлопчиків, плакуючи в них любов не лише до свого рідного краю, а й до всієї нашої великої і такої розмаїтої України, її багатонаціонального народу, бажання щастя для всіх і прагнення трудитися для цього.

Слід гуртувати дітей у добрих справах для школи, підшефного дитсадка, хворих і немічних, дітей-сиріт, своєї вулиці, скверу тощо. Роблячи щось для суспільства, діти відчують себе його повноцінними членами, уважніше ставляться до людей, беруть громадянське майно. А листуючись і обмінюючись фотознімками,

Саме толерантність, визнання за кожною людиною права на свою індивідуальність та власну думку, і є тією головною європейською цінністю, якої були позбавлені радянські люди, і на якій ґрунтуються ледь не всі здобутки розвинених країн.

сувенірами, книжками зі школярами іншого регіону, усвідомлять себе громадянами великої прекрасної країни. Адже сьогодні головне завдання патріотичної роботи — **виховання почуття національної єдності**.

Ще один важливий аспект нашої діяльності — **поновити довіру до держави і державних органів, до міліції, армії**, зрештою, одне до одного, брак якої в суспільстві передається й дітям. Слід усвідомлювати, що цього неможливо зробити без довіри учнів до школи, вчителів, віри в їхню мудрість і справедливість.

Становлення свідомого громадянина передбачає також виховання **поваги до законів** незалежно від того, чи подобаються вони нам. Адже без відповідального ставлення юного покоління до правопорядку неможливо побудувати демократичну правову державу, де не порушуватимуться права кожного. При цьому важливо протиставити державний закон брутальним кримінальним “поняттям” (правий той, хто сильніший, не схитруєш — не виграєш тощо), які, на жаль, побутують у дитячому товаристві.

Вражені дикунською жорстокістю силовиків (кадрами побиття мирних студентів, знущання з мітингувальників у автозаках, забирання поранених до СІЗО з операційних столів, холоднокровного розстрілу у День жалоби мирних беззбройних людей, аж ніяк не схожих на терористів), громадяни проклинають беркутівців, міліціантів, снайперів і всіх, хто віддавав накази. Розділяючи загальний смуток і жалобу, мені хочеться запитати: а чи не в наші школи ходили ці нелюди маленькими хлопчиками, а чи не наші вчителі сіяли в них розумне, добре і вічне? А може й не сіяли? Адже в програмі немає розділу “Плекання Людини”. І чи не лягає на нас частка провини за тих, кого в дитинстві ми недолюбили, недовиховали, недовчили мудрості й толерантності, випустили в життя зі страшною вадою розвитку — бездуховністю?

Хочу закликати всіх — педагогів, психологів, батьків — переосмислити, що ми вкладаємо в дітей, як дбаємо про розвиток їхньої духовності (любові до людей, совісті, честі, самовідданості), які приклади подаємо їм власним життям. ●

МОЛОДШІ ШКОЛЯРІ та СУСПІЛЬНІ КОЛІЗІЇ

Ця пам'ятка допоможе дорослим вберегти психіку дитини від надмірних перевантажень і сформувати імунітет до негативних впливів у періоди загострень соціальних конфліктів. Радимо дотримуватися її і в повсякденні.

- Педагоги і батьки мають бути носіями життєвого оптимізму, гарантами безпеки і благополуччя дитини. Формувати позитивне світосприйняття, необхідне для її повноцінного розвитку.
- Попри будь-які колізії дорослого життя треба створювати в родині та школі спокійну, “світлу” атмосферу, сповнену позитивних життєствердних настроїв.
- Поводьтеся розважливо, помірковано, гасячи власні пристрасті. Не ведіть дискусій, зокрема й політичних, у присутності дітей. Не нав'язуйте їм своїх переконань і не критикуйте погляди їхніх батьків.
- Ні в якому разі не можна залучати дітей до небезпечних масових акцій.
- Тривожну для дітей інформацію слід дозувати, пом'якшувати, заспокоюючи й підбадьорюючи їх, запевняючи, що з будь-якої ситуації є вихід.
- Про події, що схвилювали дитину, говоріть миролюбно й мудро, аналізуйте і пояснюйте їх об'єктивно, засуджуючи прояви агресії та вандалізму як такі, незалежно від ваших політичних симпатій.
- Обговорюючи ситуацію, переключайте увагу дітей з негативних фактів на позитивні. Прикладом може бути величезна людська самовідданість, взаємодопомога і громадянська активність, проявлені в останніх подіях.
- Малюйте дитині світ не чорно-білим (поганим-добрим), а різнобарвним, розкриваючи філософію життя. Вчіть розглядати кожне явище в природі та суспільстві з різних боків і точок зору.
- Не забороняйте дітям відтворювати враження в іграх, що допомагають зняти стрес, а спрямуйте ці ігри у мирне річище.
- Щоб послабити психічне напруження дітей у складні періоди якнайчастіше залучайте їх до цікавих спільних справ, гуртків.
- Виховуйте повагу, толерантність і терплячість до інших, незалежно від симпатій. Учіть засуджувати не людину, а недобрий вчинок, роблячи це без агресії.
- Гуртуйте колектив, формуйте дружні взаємини, запобігайте конфліктам.

МУДРОСТІ ВАМ, ЛЮБОВІ, ЗЛАГОДИ!